

KOHTUULLINEN KORVAUS/SUOMEN KÄÄNTÄJIEN JA TULKKIEN LIITTO, 26.2.2014

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jäsenkunnassa kysymys kohtuullisesta korvauksesta, sen ottaminen tekijänoikeuslakiin, koskettaa erityisesti kahta ryhmää, kirjallisuuden suomentajia ja av-kääntäjiä. Muistiossa käsittelemme ryhmien tilannetta erikseen.

KIRJALLISUUDEN SUOMENTAJAT

1 Mikä on nykyinen sopimus- ja korvauskäytäntö kyseisellä alalla?

Mallisopimuksista on neuvoteltu ja sovittukin kustantajien kanssa, viimeksi vuonna 2004, kun siirryttiin arkkipalkkioista merkkipalkkioihin.

- Vuoden 2004 kierroksella ei saatu enää aikaan yleistä mallisopimusta, mutta eri talojen omien sopimusten väliset erot jäivät lähinnä kosmeettisiksi. Isot kustantamot alkoivat laati uusia, selvästi omaan suuntaan kehitettyjä, kustannussopimuksia vasta 2000-luvun lopulla.
- Huomattakoon, että Ruotsissa, joka eniten muistuttaa kustannuskulttuuriltaan Suomen tilannetta, on käännoäsalalla edelleen toimiva mallisopimus, joka neuvotellaan paikallisen Kustannusyhdistyksen ja kääntäjiä edustavan liiton kanssa.

2 Mitkä ovat nykytilanteen suurimmat ongelmat?

- Sopimuskäytäntöjen osalta ongelmana ovat neuvottelukulttuurin puute, osapuolten epätasa-arvoiset neuvotteluasemat, toisen osapuolen yksin laatimat vakioehdot, sopimusten laajuus ja niiden vaatima asiantuntemus kääntäjältä luovan työn tekijänä.
- Palkkiokäytäntöjen osalta ongelmallisimpia ovat e-kirjat, pokkarit ja muut uudet kirjojen käyttömuodot.

3 Mitä muutoksia halutaan?

- Tarvittavat muutokset:
 - o Takaisin mallikustannussopimuksen malliin, jossa tekijäjärjestö ja Kustannusyhdistys neuvottelevat keskenään minimiehtoisen kustannussopimuksen.
 - o Minimiehtoisen kustannussopimuksen noudattaminen on taattava.

1 MIKÄ ON NYKYINEN SOPIMUS- JA KORVAUSKÄYTÄNTÖ KYSEISELLÄ ALALLA?

1.1 Sopimuskäytäntö

Nykyinen sopimuskäytäntö kääntäjien kustannussopimusten osalta perustuu yhä pitkälti mallikustannussopimukseen, jollainen neuvoteltiin Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton ja Kustannusyhdistyksen välillä 1940-luvulta 2000-luvun alkuun. Sopimus määritteli kustannussopimuksen keskeiset minimiehdot ja vakiinnutti esimerkiksi palkkiokäytännöt tietyille tasolle. Malli toimi hyvin vuosikymmeniä ja sen aikana tärkeimmät neuvottelut kustannussopimuksista käytiin Suomessa em. yhdistysten välillä. Vastaavanlainen kollektiivisesti neuvoteltu mallisopimuskäytäntö oli käytössä muissakin Pohjoismaissa.

2000-luvun alun jälkeen kustantamot Suomessa ovat yksipuolisesti irtautuneet mallisopimuksesta Euroopan unionin kilpailulainsäädäntöön vedoten ja solmivat nykyään kustannussopimukset yksittäisten kääntäjien kanssa omilla vakioehdoillaan.

2000-luvun alun jälkeen on tapahtunut suurempien kustantamojen yhdistymisiä suuriin mediakonserneihin ja toisaalta myös uudempien, pienien toimijoiden ilmaantumista markkinoille. Molemmat muutokset tuovat sopimuskäytäntöihin omat ongelmansa: suuret konsernit käyttävät pitkiä ja monimutkaisia vakioehtoja, jotka laajentavat kustantajan oikeuksia tarjoamatta vastineeksi parempia korvauksia kääntäjälle. Julkaisijoilla, jotka eivät kuulu Suomen Kustannusyhdistykseen, on valitettavan paljon kirjahankkeita, joista ei edes tehdä kirjallisia sopimuksia tai kirjalliset sopimukset ovat hyvin pelkistettyjä. Pienemmät kustantamot taas eivät välttämättä kuulu mihinkään kustantajien yhteenliittymiin. Sopimuskäytäntö on kirjavaa ja osin hyvinkin ongelmallista.

1.2 Korvauskäytäntö

Kirjallisuuden kääntäjillä palkkiot ovat perinteisesti olleet kertakorvauksia. Korvaus on tavallisimmin määritetty €/1000 merkkiä. Viimeisimmän, vuoden 2013 vaihteessa teetetyin palkkiotutkimuksen mukaan kaunokirjallisuudessa keskimääräinen korvaus oli keskimäärin noin 11,6 euroa/1000 merkkiä -luokkaa. Hyvin tavallista on, että kokonaispalkkio koko kirjan käännöksen osalta asettuu välille 5000–7000 euroa.

Suomentajille tarjottu euromäärä/1000 merkkiä on vakiintunut. Monet kirjallisuuden kääntäjät ovat viestineet, että heidän kohtelunsa on tällä hetkellä erityisen tylyä. Kustantamoissa annetaan yleisesti ymmärtää, että mikäli tarjottu palkkiotaso ja sopimusten ehdot eivät miellytä, on jonossa monta muuta, joille työtä voidaan tarjota riippumatta kenties pitkästään kustantajan ja suomentajan välisestä yhteistyöstä. Hyvin monille suomentajille on viimeisen vuoden aikana tarjottu korvauksia, jotka ovat tasoltaan olleet vain 8 euroa/1000 merkkiä –luokkaa.

Kirjallisuuden suomentajien palkkioista puhuttaessa on ehdottoman tärkeää oivaltaa, että Suomessa kääntäjät työskentelevät yleisesti freelancereina, jotka vastaavat itse mm. kaikista eläkemaksuistaan ja omista lomakorvauksistaan. Nämä palkkiot, maltillisestikin laskettuna, vievät palkkiosta yli 35 %!

2 MITKÄ OVAT NYKYTILANTEEN SUURIMMAT ONGELMAT?

2.1 Neuvottelukulttuurin puute ja epätasa-arvoiset neuvotteluasemat

Suurin ongelma alalla on neuvottelukulttuurin puuttuminen ja epätasa-arvoiset neuvotteluasemat.

Kustantajien puolelta tapana vaikuttaisi olevan se, että kustannussopimuksista ei katsota välttämättömäksi neuvotella lainkaan: sopimus on muodollisuus ja ilmoitusasia, jonka sisällön selvittämiseen – saati siitä neuvotteluun – ei käytetä aikaa. Sopimus saattaa esimerkiksi saapua postissa, jo kustannusjohtajan allekirjoittamana ja kustantamon logopaperille tulostettuna, ilman että minkäänlaista neuvottelua asiasta on käyty.

Sopimukset solmitaan kustantajan laatimia pohjia käyttäen ja usein niihin liittyvät kustantamon pitkät ja yksityiskohtaiset vakioehdot. Varsinkin vakioehtojen sisältöön puuttuminen on yksittäiselle kääntäjälle vaikeaa, ellei mahdollista. Muutoksia ehtoihin voi yrittää esittää, mutta ne menevät harvoin läpi eikä toisaalta neuvottelukumppanilla (esim. kustannustoimittajalla tai -päälliköllä) välttämättä ole edes valtuuksia puuttua konsernin vakioehtoihin. Myös yksilöllisistä sopimusehdoista, kuten palkkiosta, neuvottelemisen on vaikeaa jopa kokeneille ja ansioituneille kääntäjille, joilla pitäisi luonnollisesti olla parempi neuvotteluasema. Vähälevikkisempää kirjallisuutta kääntävän tai kokemattomamman kääntäjän asema neuvotteluissa on tietysti vielä epäedullisempi.

Suuri osa kääntäjistä kokee neuvottelutilanteen todella vaikeaksi ja oman asemansa hyvin heikoksi eivätkä he halua ”heittäytyä hankaliksi” edes pyytämällä sopimuksen epämääräisiin sopimusehtoihin selvennöksiä tai kysymällä, mitä sopimuksen kohdat käytännössä tarkoittavat. Yleisesti annetaan ymmärtää, että kyseessä on ota tai jätä -tilanne eikä sopimuksen ehdoista keskustella, saati neuvotella. Voidaan hyvin todeta, että kustannussopimuksen neuvottelu ei asetelmiltaan juurikaan eroa esimerkiksi työsopimuksen solmimistilanteesta. Neuvottelussa toinen sopijapuoli on selkeästi vahvempi ja toinen on altavastaja.

Monet kirjallisuuden suomentajat, mukaan lukien vanhat konkarit, ovat ilmoittaneet Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jäsenkyselyssä vaihtaneensa alaa tai harkitsevansa sitä vakavasti. Tämä johtuu suoraan siitä, että katsotaan, että kirjallisuuden suomentamisella ei enää elätä itseään. Mikäli eturivin kääntäjätkin ovat ”lyömässä hanskat tiskiini”, voi vain arvella, mitä tämä tarkoittaa käännetyin kirjallisuuden osalta: Kirjallisuuden kääntämisestä on tulossa välikulkuammatti, joka houkuttaa lähinnä harrastelijoita tai henkilöitä, joille se on vain osa-aikatyö. Edelleen voi realistisesti arvioida, että tällä tulee olemaan suuri vaikutus käännöskirjallisuuden laatuun hieman pitemmällä aikavälillä.

2.2 Sopimusten laajeneminen ja tulkitsemisen vaatima asiantuntemus

Toinen ongelma on sopimusten laajeneminen ja niiden tulkitsemisen vaatima asiantuntemus. Verrattuna vielä

jokin aika sitten vallinneeseen tilanteeseen, jossa kirja julkaistiin painettuna – mahdollisesti kova- ja pehmeäkantisena – ja ehkä äänikirjana, nyt on tavallista sopia näiden lisäksi myös e-kirjasta ja erilaisista lukuaikapalveluista, esim. minikirjasta sekä kirjan julkaisemisesta tarvepainatuksena.

Kaikki uudet julkaisumuodot tuovat mukanaan ensinnäkin uudet palkkiokäytännöt sekä koko joukon muitakin nimenomaan tietyille julkaisumuodoille tyypillisiä erityiskysymyksiä, jotka pitäisi sopimuksessa ratkaista. Esimerkiksi sähköisen julkaisemisen osalta kukaan ei vielä tarkalleen edes tiedä, miten oikeuksia tullaan käyttämään hyväksi. Tämän päivän ideat saattavat jo huomenna olla vanhentuneita ja uusilla ansaintamalleilla korvattuja. Yksin työtään tekevän kääntäjän pitäisi siis pystyä hankkimaan itselleen lakimies analysoimaan ja neuvottelemaan kustannussopimuksista samaan tapaan kuin kansainvälisten konsernien lakimiehet, jotka nuo sopimukset ovat laatineet, voidakseen myydä työnsä tuloksen.

Joihinkin kustannussopimukseen otetut ehdot siitä, että kustantajalla olisi oikeus kääntäjältä lupaa kysymättä antaa osia käännöksestä käytettäväksi (tarkemmin yksilöimättömällä tavalla), on ongelmallinen. Lienee mahdollista, että osia kirjoista annetaan tulevaisuudessa kääntäjän osalta maksutta erilaisten sisältöpalveluiden, blogiportaalin ym. käyttöön tavoilla, jotka vielä ovat uusia ja tuntemattomia. Tämä ei luonnollisestikaan ole kääntäjien kannalta yhdenmukaista. Mikäli kirjallisuuden käyttötavat monipuolistuvat siitä, mitä ne ovat nykyisin, olisi luonnollisesti reilua, että tämä näkyisi myös kääntäjänkin lompakossa. Ilmiö on heijastuma siitä, että osa kustantajista kertoo näkevänsä kääntäjän enemmän ”alihankkijana”, jolla ei tulisi olla tekijänoikeutta omaan työhönsä.

2.3 Korvauskäytäntöjen ongelmat

2.3.1 Painetut kirjat

Kääntäjille tarjotaan yleisesti jopa noin 8 euroa/1000 merkkiä -korvausta, ja jopa sitä alempiakin. Apurahan saaminen saatetaan myös asettaa ehdoksi kustannussopimuksessa sovitun täyden palkkion maksamiselle.

2.3.2 E-kirjat

E-kirjoista maksettava korvaus on kokenut kääntäjien sopimuksissa inflaation ja nykytrendinä onkin vaatia nämä oikeudet painetun kirjan kertakorvaukseen sisältyvinä sillä perustelulla, että on a) kustantajan oikeus päättää, missä formaatissa kirja julkaistaan, b) kustannukset ovat korkeat eikä c) kokonaisuus kasva. Sitä, että muissa Pohjoismaissa e-kirjoista maksetaan eri korvaus ei pidetä relevanttina, koska ”maat ovat niin erilaisia”.

E-kirjojen osalta erittäin ongelmallista on myös se, ettei kirjastolainauksista makseta lainauskorvausta painettujen kirjojen tapaan. Tällä hetkellä kääntäjät jäävät täysin vaille korvausta, mikäli heidän suomentamansa teos on lainattavissa kirjastosta. Käytännössä kääntäjille maksetaan e-kirjasta pieni kertakorvaus, monesti 150 euroa, mutta aina ei makseta sitäkään. Kääntäjät ovat esittäneet, että e-kirjapalkkio olisi rojaltipohjainen. Esitetty rojaltili on vain 2,5 % kirjan nettomyyntihinnasta eli todella pieni. Tämä takaisi sen, että kääntäjä saisi korvausta kirjan myynnin/jakelun mukaan. Kustantajat ovat kieltäytyneet tästäkin ja suostuneet yleisesti vain em. pieneen kättäkorvaukseen. Näin ollen kääntäjät luopuvat yleisesti oikeuksistaan e-kirjaan täysin mitättömillä korvauksilla. Samalla luodaan vauhdilla uutta käytäntöä, jonka pohjalta pian voidaan väittää, että Suomessa on aina toimittu tietyllä tavalla.

Tosiasiassa e-kirjamarkkinat ovat kuitenkin vasta kehitymässä ja on useita kysymyksiä, joiden osalta sekä kustantamoiden että kääntäjien ansaintalogiikka on täysin auki. Tästä huolimatta kustantajat keräävät jo laajoja e-kirjaoikeuksia kääntäjiltä, jotka eivät sopimuksia allekirjoittaessaan pysty arvioimaan millään lailla niiden taloudellisia – tai muitakaan vaikutuksia. Ruotsissa on e-kirjamarkkinoiden kehittämisestä sovittu, että kustantajien ja tekijöiden liitot seuraavat yhdessä, miten e-kirjamarkkinat kehittyvät ja tekevät muutosten mukaisia korjauksia mallisopimuksiin. Tähän pitäisi päästä myös Suomessa.

2.4 Tilityslaskelmat

Tekijänoikeuslaissa on tahdonvaltainen säännös siitä, että kustantajan on toimitettava tekijälle tilitys, josta käy ilmi edellisen vuoden myynti. Valitettavasti alalla on kuitenkin ongelmana, ettei näitä tilityslaskelmia välttämättä

edes toimiteta tekijöille tai sitten tilityslaskelmat ovat niin yksinkertaistettuja, ettei tekijä pysty niiden perusteella arvioimaan minkä kanavan kautta kirjaa on myyty ja kuinka paljon kunkin kanavan kautta tuloa on tekijälle muodostunut.

2.5 Muut kääntäjän solmimat sopimukset

Kääntäjä solmii kustannussopimuksen lisäksi toisinaan muitakin sopimuksia, esimerkiksi elokuvaus- ja televisiointisopimuksia, dramatisointisopimuksia teattereiden kanssa, erilaisia sopimuksia kirjallisuuden käytöstä musiikissa sekä avustajasopimuksia lehtien kanssa muista kirjoitustöistä.

Suuria määriä oikeuksia on luovutettu pitkäksi ajaksi tai lopullisesti pienillä korvauksilla tai ilman korvausta, ilmaista työtä teetetty merkittävässä määrin sekä maksettu palkkioita, jotka ovat selvästi alle alan käytäntöjen.

3 MITÄ MUUTOKSIA HALUTAAN?

3.1 Sopimukset kohtuullisiksi

Käytännössä sopimusten saattaminen kohtuullisiksi voitaisiin käännöskirjallisuuden kustantantamisen alalla toteuttaa vaivattomasti. Kuten tämän asiakirjan alussa on todettu, kääntäjien osalta kollektiivisopimisesta on Suomessa olemassa pitkä perinne. Kirjallisuuden suomentajien ehdotuksena onkin ottaa tällainen malli nyt uudelleen käyttöön samalla periaatteella.

Minimiehtoisessa sopimuksessa olisi tärkeää sopia painettujen kirjojen minimipalkkioista samoin kuin e-kirjojen oikeudenluovutuksista ja e-kirjojen minimipalkkioprosenteista ja palkkioista erityyppisissä myyntitilanteissa.

Mikäli Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ja Suomen Kustannusyhdistys eivät pääsisi sopuun minimiehtoisesta sopimuksesta, voitaisiin asia alistaa ratkaistavaksi erilliseen lautakuntamenettelyyn, jossa edustettuina olisi tasapuolinen määrä tekijä- ja kustantajapuolen edustajia, sekä esimerkiksi riippumaton lautakunnan puheenjohtaja. Mallia voitaisiin ottaa myös työehtosopimuspuolelta, jossa sovintoehdotuksia tekee erillinen valtakunnansovittelija. Tärkeää on kuitenkin varmistaa, että tällaisella ulkopuolisella sovittelijalla on riittävä tuntemus kirja-alan sopimuskäytännöistä. Sopimuskäytäntöjen tuntemus ei saisi kuitenkaan vaarantaa sovittelijan puolueettomuutta.

Tilanteessa, jossa on saatu aikaan minimiehtoinen sopimus, mutta joku osapuoli ei sitä suostu noudattamaan, voidaan ongelma ratkaista monin tavoin. Yksi vaihtoehto olisi asettaa minimiehtoisesta sopimuksesta tehosteeksi uhkasakko. Toinen vaihtoehto on, että tilanteessa, jossa esimerkiksi kustannussopimus on tehty minimiehtoisesta sopimusta alhaisemmalla tekijänpalkkioprosentilla, tekijä voisi hakea yksipuolista tuomiota, jossa kustantaja velvoitettaisiin noudattamaan minimiehtoisesta sopimusta ja maksamaan saamatta jäänyt, minimiehtoisesta sopimuksesta mukainen tekijänpalkkio.

Kollektiivitasolla tapahtuva sopiminen ratkaisisi tärkeimmät nykytilan ongelmat, sillä kustantajien olisi pakko neuvotella suurin piirtein tasavahvan neuvottelukumppanin kanssa. Neuvotteluvollisuuden seurauksena sopimukset myös tulevaisuudessa heijastaisivat molempien osapuolten etuja ja tarkoituksia – ei ainoastaan taloudellisesti ja tiedollisesti vahvemman osapuolen etuja, kuten nykyisin.

3.2 Sopimusten sovittelu oikeustoimilain nojalla

Tällä hetkellä tekijänoikeuslain 29 §:n viittaussäännös oikeustoimilain 36 §:ään on kääntäjän ainoa suojakeino kohtuuttomia sopimusehtoja vastaan. Tilanne ei ole tyydyttävä kääntäjien kannalta.

Sopimusten kohtuullistamista oikeustoimilain 36 §:n nojalla voidaan pitää ainoastaan jälkikäteenä keinona vaikuttaa kohtuuttomaan sopimukseen tai sen osaan. Tämä ei kuitenkaan ole kääntäjien näkökulmasta riittävä oikeussuojakeino. Ensinnäkin kääntäjien pelkona on, ettei käännöstöitä vastaisuudessa saisi kaupalliselle kustantajalle, jos kerran ryhtyy hankalaksi ja vaatimaan sopimusten sovittelua.

Toinen syy, jonka vuoksi oikeustoimilain 36 § ei toimi, eikä voikaan toimia, on puhtaasti taloudellinen.

Yksittäisellä kääntäjällä ei ole yksinkertaisesti taloudellisia edellytyksiä lähteä kalliiseen oikeusprosessiin kustantajaa vastaan, vaikka kokisikin sinänsä tietyn sopimuksen täysin kohtuuttomaksi. Oikeudenkäyntikulut kasvavat liian suuriksi kääntäjän kannalta samoin kuin riidan häviämisestä pelkona oleva kuluriski. Paljon järkevämpää olisikin, jos sopimukset olisivat jo sopimuksetekovaiheessa kohtuullisia kaikkien osapuolten kannalta niin, ettei niitä tarvitse jälkikäteen kohtuullistaa.

AV-KÄÄNTÄJÄT

AV-KÄÄNNÖSALA ON PAHASSA MURROKSESSA

Ulkomaiset yksityiset av-käännöstoimistot ovat kiristäneet sopimusehdot äärimmilleen

Av-käännösalan suuri myllerrys ja työn tekemisen ehtojen selkeä huononeminen sai alkusysäyksen, kun MTV Media myi lokakuussa 2012 tv-käännöstoimintansa Broadcast Text International -konsernin keskittynyt isoille kansainvälisille av-käännöstoimistoille, joista moni on sittemmin siirtynyt suurten sijoitusyritysten omistukseen. Suomen tilanne oli kohtuullisen hyvä aina em. vuonna 2012 tapahtuneeseen merkittävään liiketoiminnan myyntiin asti. BTI:n ja SDI:n lisäksi markkinoilla on monta ulkomaista firmaa (mm. Softitler ja VSI), jotka teettävät käännöksiä halpaan hintaan, etupäässä dvd-levitykseen.

Kääntäjät ulkoistanut MTV Media noudatti ns. Yhtyneet-työehtosopimusta, joka syntyi 1980-luvulla ja sitä noudatettiin Ylessä ja MTV3:ssa, nyttemmin siis enää vain Ylessä. Yhtyneet-sopimuksessa määriteltiin radio- ja tv-työn freelancerien eri ammattikuntien palkkiominimit. Sopimusta pidettiin yleisesti toimivana ja alalle hyvin sopivana. Toinen alalle tärkeä työehtosopimus on Av-käännöstoimistojen työehtosopimus, jonka toistaiseksi on allekirjoittanut työnantajien osalta vain Pre-Text Oy.

MTV Medialta käännöstoiminnan ostanut BTI on alalla tunnettu työsuhteen ehdoista, jotka alittavat reippaasti Yhtyneet-sopimuksen tason. Yritys ei halua sopia minkäänlaisia yhtenäisiä ehtoja freelanceiden palkkioista, vaan haluaa maksaa edelleen asiakaskohtaisia palkkioita, vaikka työ on aina täysin samaa. Tämä on suuri epäkohta, sillä valtaosa alan kääntäjistä on juuri freelancereita.

BTI:n freelancereille tarjoamat palkkiot ovat niin pieniä, että aikaisempi alalla noudatettu palkkataso on muuttunut palkkatavoitteena täysin fiktiiviseksi. Freesopimuksella työskenteleviä on lisäksi käytännössä pakotettu yrittäjiksi, joiden pitäisi suostua vaihteleviin palkkioihin sen mukaan, minkä asiakkaan töitä toimistolle tehdään. Kaikki yrittämisen riski on ulkoistettu kääntäjälle. Kun uusi palkka on alle puolet entisestä ja lisäksi työntekijä joutuu huolehtimaan omista eläkemaksuistaan, lomakorvauksista jne., on selvää, että vain harva voi jatkaa työssään.

BTI:n työntekijäkulut ovat pienentyneet, vaikka työntekijämäärä ja erittäin todennäköisesti myös työmäärä ovat kasvaneet. Yhtiö on erittäin tuottava ja sen tuotto pohjaa pitkälti pieniin työntekijäkuluihin. Av-kääntäjän näkökulmasta katsottuna asiakkailta laskutettavan hinnan ei tarvitsisi kovin paljon nousta ennen kuin päästäisiin jopa Yhtyneet-tasoon. Esim. viime keväänä sovittu MTV3:n töiden palkkiotaso, 70 senttiä/repliikki, on yli 50 prosenttia suurempi kuin BTI:n tismalleen samoista töistä maksama, noin 45 senttiä/repliikki, palkkio. BTI kuitenkin tuottaa suurempaa voittoa ja maksaa vähemmän työstä.

Kansainväliset av-käännöstoimistot ovat lisäksi jo pitkään vaatineet kääntäjiltä kaikki luovutettavissa olevat tekijänoikeudet, mikä sekin kasvattaa niiden tulovirtaa kääntäjien kustannuksella. Tekijänoikeuksien lisäksi avkäännöstoimistot vaativat itselleen oikeuden kääntäjää kuulematta siirtää hankkimansa oikeudet vapaasti jollekin kolmannelle taholle. Lisäksi halutaan vapaa oikeus luvatta muuntaa tekstejä.

Av-kääntäjillä on ollut vahva pyrkimys siihen, että alalle saataisiin neuvoteltua yleissitova työehtosopimus, joka takaisi reilun pelin säännöt alalle ja sen, että alalle syntyisi sopimuskulttuuri, joka on kestävä myös tulevaisuuteen nähden. Sopimusneuvottelut ovat kestäneet kauan, esim. BTI on niistä täysin ulkopuolella. Alan tulevaisuus ei näytä hyvältä. Usko työehtosopimukseen alkaa hiipua. Tekijänoikeuslain kohtuullisen korvauksen pykälä olisi konkreettinen tapa vaikuttaa av-käännösalan huonoon kehitykseen.

Av-käännösosalasta on tulossa läpikulkuammatti, halpatyö

Ulkomaisten toimistojen kääntäjien vaihtuvuus on ollut aina suurta. Uusille freelancereille selviää vähitellen, että palkkioilla on vaikea elää, jos ei ole poikkeuksellisen nopea. Toimistojen perinteinen vastaus freelancerien vaatimuksiin paremmista palkkioista ja työehdoista on ollut hankalien kääntäjien vaihtaminen vähempään tyytyviin. Viime vuoden aikana vaihtuvuus on ollut suurempaa kuin koskaan, mutta koska ammattimaisia tai edes aloittelevia av-kääntäjiä on entistä vaikeampi saada mukaan, yhtiöt ovat alkaneet käyttää myös varsin kokemattonta työvoimaa. Se on alkanut näkyä käännösten laadussa entistä enemmän.

Jos kehitys jatkuu, av-käännöksiä tekevät ennen pitkää lähinnä 1) harrastelijat ja 2) kaikkein nopeimmat kääntäjät, ja käännösten laatu on mennyt. Jo monta vuotta on puhuttu läpikulkualasta, kun pitkään kouluttautuneen ammattikäntäjän ei kannata luoda uraa av-käännösalan varaan, ja siihen tämä on yhä enemmän menossa. Säännös, joka takaisi neuvottelut ja kohtuulliset ehdot av-alalle on ehdottoman tervetullut ja tulee juuri viime tipassa.

Av-tekstitysten rapautuminen näkyy suomen kielen kehityksessä viiveellä

Tekstitykset vaikuttavat suomalaisten luku- ja kirjoitustaitoon sekä vieraiden kielten oppimiseen, nykyään yhä enemmän myös maahanmuuttajataustaisten suomalaisten. Huonot tekstit rapauttavat osaltaan kansalaisten kielellistä taitoa tavalla, jota on vaikea tässä kohden arvioida. Vaikutukset selviävät vasta tulevaisuudessa. Ulkomailta on tuotu työtapoja, jotka eivät istu suomalaiseen av-käännöskulttuuriin (mm. EMT-tiedostot, kakkoskäännöspohjat). Käytännössä tekstejä on kirjoitettava esimerkiksi valmiiden romanialaistekstitysten päälle, huolimatta siitä, että romanian kieli on rakenteeltaan täysin erilainen kuin suomen kieli. Luonnollisesti tällainen vahvasti rajattu työtapo rapauttaa suomalaisia tekstityksiperinteitä ja tekstityksen laatua merkittävästi. Tämän itse asiassa näkee jo nyt varsinkin dvd-levityksessä olevien elokuvien ja muiden kuin perinteisten suomalaisten tv-kanavien tekstityksestä.

Kuka määrittelee kohtuuden? Miten se onnistuu av-alalla, kun alan yrityksillä on omat hintataulukot ja sopimusehdot, jotka jaetaan kaikille kääntäjille, vaikka he olisivat "yrittäjiä"? Samoin toimistot edellyttävät joko suoranaisesti tai välillisesti tiettyjä, virtaviivaistettuja työtapoja, joilla ei voi tuottaa suomalaisen tekstityksiperinteen mukaista laatua kuten yllä selostettiin.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto kannattaa Kohtuullinen korvaus –selvityksen vaihtoehtoja 2 ja 3

Yhteenvetona Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto toteaa oman jäsenistönsä osalta, että se kannattaa OTT Riku Neuvosen selvityksessään esittämiä vaihtoehtoja kaksi ja kolme nykytilanteen ratkaisuksi. Näistä vaihtoehtoja ensisijaisesti kannattamme vaihtoehtoa kolme eli kohtuullistamis- ja riidanratkaisumallia, jossa kollektiivinen menettely olisi pakollinen.

Helsingissä 26.2.2014

SUOMEN KÄÄNTÄJIEN JA TULKKIEN LIITTO – FINLANDS ÖVERSÄTTAR- OCH TOLKFÖRBUND RY

Kristiina Antinjuntti, puheenjohtaja

Karola Baran, toiminnanjohtaja